

تخریب اراضی و تسهیلات جهانی محیط زیست (GEF)

● اصغر طهماسبی - کارشناس ارشد حوزه معاونت مناطق خشک و نیمه خشک سازمان جنگل‌ها مراتع و آبخیزداری کشور

● سیده خدیجه مهدوی - دانشجوی دکتری رشته مرتع‌داری دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات

چکیده:

جمهوری اسلامی ایران با دارا بودن ۶۵ درصد از سطح مناطق بیابانی در کشور روی کمر بند خشک جهان قرار گرفته است و حدود ۱/۲ درصد خشکی‌ها و ۳/۰۸ درصد بیابان‌های جهان را در بر می‌گیرد. قریب به ۱۰۰ میلیون هکتار از اراضی آن در معرض پدیده بیابان‌زایی قرار دارد. صندوق تسهیلات جهانی محیط زیست، تسهیلات لازم را برای کشورهای در حال توسعه فراهم می‌کند تا در بحث تخریب سرزمین، محیط‌زیست جهانی و توسعه‌ی پایدار فعالیت داشته باشند و حمایت‌های فنی و مالی هماهنگ در جهت جلوگیری و کنترل بیشتر در روند تخریب اراضی را فراهم می‌آورد. جمهوری اسلامی ایران از ابتدای شکل‌گیری جف در سال ۱۹۹۴ با کسب یک کرسی مستقل از ۳۲ کرسی موجود به عضویت شورای جف درآمد. از زمان تصویب تاکنون در چارچوب جف بزرگ در حال حاضر ۱۰ پروژه‌ی کشوری به ارزش ۱۰ میلیون دلار و ۷ پروژه در مقیاس‌های جهانی و منطقه‌ای به ارزش تقریبی ۴۶ میلیون دلار را در دست اجرا داشته است.

مقدمه

بیابان‌زایی در حقیقت تخریب فیزیکی و زیست‌محیطی اکوسیستم‌ها می‌باشد که منجر به از دست رفتن قابلیت تولید آنها می‌گردد. این فرایند به طور مستقیم بر روی فعالیت‌های انسانی اثر گذاشته و منجر به کاهش منابع درآمدی و کیفیت زندگی حدود یک پنجم جمعیت جهان می‌شود. حاصل‌خیزی قریب به ۷۰ درصد از اراضی خشک جهان (حدود ۵/۲ میلیارد هکتار) که برای اهداف کشاورزی استفاده می‌شوند کاهش یافته و سالانه بین ۶ تا ۷ میلیون هکتار در اثر فرسایش از بین می‌رود و هم‌چنین بیش از ۲۰ میلیون هکتار از این اراضی تحت تاثیر فرآیند شوری‌زایی قرار دارد. جوامع محلی و فعالیت‌های آنها نه تنها عامل اصلی این مسئله به حساب می‌آیند بلکه جزء بیشترین متاثرین این پدیده می‌باشند. شرایط وخیم اقتصادی، سیاسی و اجتماعی، اثر منفی روی تخریب سرزمین دارند. کشاورزان و دام‌داران جزء اولین قربانیان این بلایای طبیعی می‌باشند. بالغ بر ۶۰ درصد از مساحت کشور جمهوری اسلامی ایران به دلیل قرار گرفتن بر روی کمر بند خشک جهان، و هم‌چنین شرایط ویژه‌ی توپوگرافی و اقلیمی دارای اکوسیستم‌های حساس و شکننده می‌باشد.

ماموریت جف درخصوص تخریب اراضی (به مفهوم بیابان‌زایی و جنگل‌زایی) بر تسریع همکاری‌ها با دیگر سازمان‌های فعال در عرصه‌ی مدیریت اراضی، کاربران اراضی، و دیگر ذی‌نفعان در سطوح ملی، منطقه‌ای و جهانی متمرکز است. این ویژگی باعث فراهم شدن حمایت‌های فنی و مالی هماهنگ در جهت جلوگیری و کنترل روند تخریب اراضی شده و منافع زیست‌محیطی جهانی را در پرتو توسعه‌ی پایدار حفظ و تضمین می‌نماید. در این مقاله سعی شده است در مورد راهبردها، اهداف و میزان اعتبارات جف و نیز شرایط پذیرش طرح‌های پیشنهادی از سوی کشورها، و زمینه همکاری ایران و جف بحث شود.

تاریخچه و ساختار تسهیلات جهانی محیط

زیست

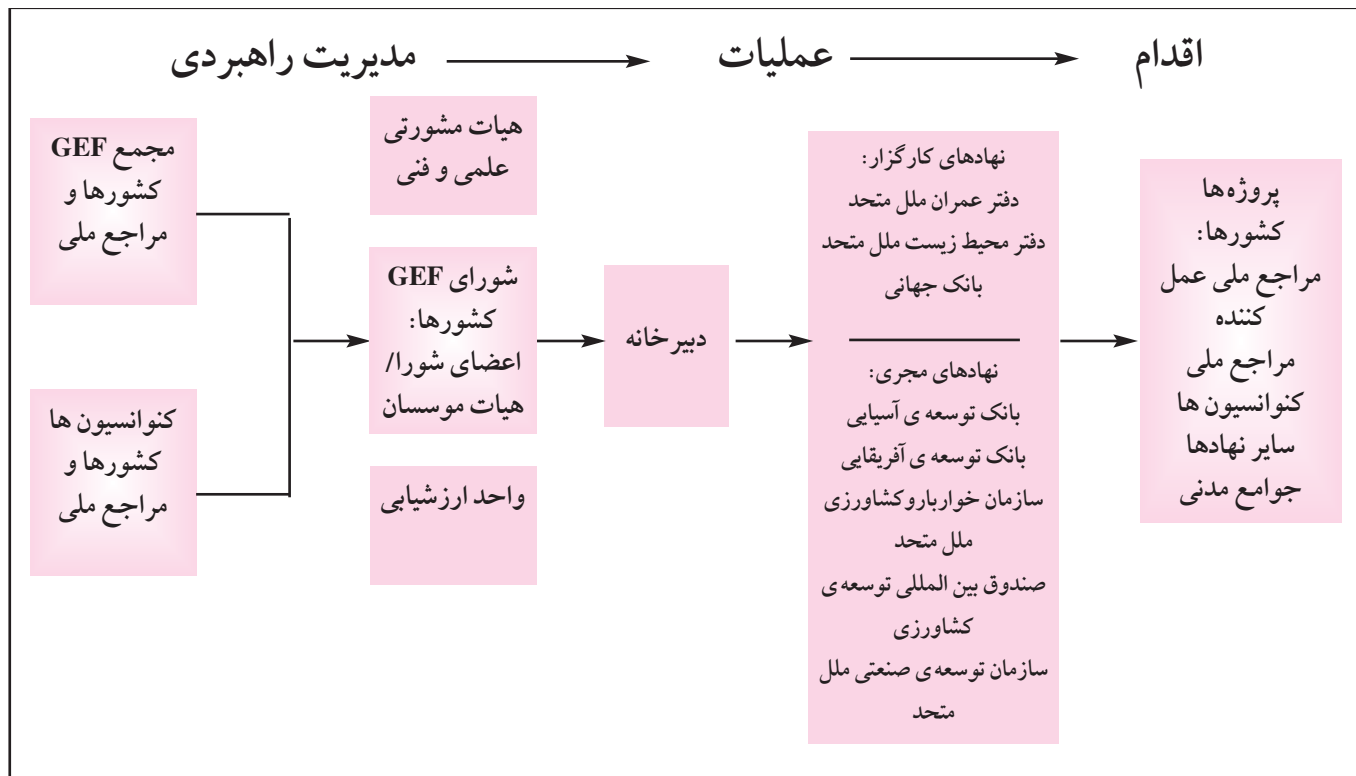
صندوق تسهیلات جهانی محیط زیست (جف)، تسهیلات لازم را برای کشورهای در حال توسعه فراهم می‌کند تا در بحث تخریب سرزمین، محیط‌زیست جهانی و توسعه‌ی پایدار فعالیت داشته باشند. این صندوق در سال ۱۹۹۱ تاسیس گردید. این سامانه‌ی فعال، بر اساس فلسفه‌ی کنوانسیون تنوع زیستی و کنوانسیون تغییرات اقلیمی ملل متحد شکل گرفته و تنوع زیستی و تغییرات

تبخیر و تعرق بالا و بارندگی اندک با پراکندگی زمانی و مکانی نامنظم به همراه عوامل انسانی بیابان‌زایی ناشی از بهره‌برداری بی‌رویه و نامناسب باعث شده که حدود ۱۰۰ میلیون هکتار از اراضی کشور در معرض پدیده‌ی بیابان‌زایی قرار گیرد که از این مقدار:

- * ۷۵ میلیون هکتار در معرض فرسایش آبی
- * ۲۰ میلیون هکتار در معرض فرسایش بادی
- * ۵ میلیون هکتار در معرض سایر تخریب‌های شیمیایی و فیزیکی که خود شامل:
- * ۲ میلیون هکتار در معرض کاهش حاصل‌خیزی
- * ۲ میلیون هکتار در معرض شوری‌زایی
- * ۱ میلیون هکتار در معرض سایر تخریب‌ها قرار گرفته‌اند.

موضوع تخریب اراضی، در برنامه‌ی کاری ۱۵ تسهیلات جهانی محیط‌زیست (جف) در جهت تحقق اهداف کنوانسیون مبارزه با بیابان‌زایی (UNCCD) گنجانده شده است. این برنامه، خصوصاً به کاربرد "راهبردهای بلندمدتی که هم‌زمان در مناطق خسارت‌دیده، روی بهره‌وری بهتر اراضی و بازسازی، حفاظت و مدیریت پایدار منابع آب و خاک متمرکز شده، و به بهبود شرایط زندگی، خصوصاً در سطح جامعه‌ی محلی" تاکید دارد.

چهارچوب مدیریتی در تسهیلات جهانی محیط زیست

در برداشته و از شفافیت لازم برخوردار باشد.
 * از هم سوئی و انطباق لازم با مفاد کنوانسیون‌ها برخوردار باشد.
 * دارای نکات و برجستگی‌های فنی و علمی قابل قبولی باشد.
 * از نظر مالی پایدار و مقرون به صرفه باشد.
 * فرآیندهایی نظیر نظارت، ارزشیابی و ملاحظه‌ی نکات و تجربه‌های حاصل، در متن فعالیت‌های طرح پیش بینی شده باشد.
 * ضمن ایفای یک نقش تسریع کننده، جذب سایر اعتبارات را نیز توجیه می‌کند.
 دسته بندی اعتبارات جف:
 با توجه به میزان اعتبارات اختصاص یافته پروژه‌های جف در ۴ دسته‌ی زیر قرار می‌گیرند.
 * پروژه‌های بزرگ (با اعتباری بیش از یک میلیون دلار)
 * پروژه‌های متوسط (تا سقف یک میلیون دلار)
 * پروژه‌های توان مند سازی (سایزهای

کشاورزی IFAD، بانک توسعه‌ی آسیایی ADB، بانک توسعه‌ی آفریقایی AFDB، بانک توسعه‌ی اسلامی IDB و برنامه‌ی عمران ملل متحد UNDP، برنامه‌ی محیط زیست ملل متحد UNEP، بانک جهانی UNWB جزء آژانس‌های اجرایی جف بوده و در فرایند تدوین، پی گیری و اجرای پروژه‌های جف با کشورها همکاری می‌کنند.
معیارهای پذیرش طرح‌های پیشنهادی
 جف تسهیلات مالی برای اجرای پروژه‌ها فراهم می‌نماید و کشور ما از طریق وزارت امور خارجه که به عنوان مرجع جف می‌باشد پروژه‌ها را ارایه می‌دهند تسهیلات جهانی محیط زیست از طرح‌هایی حمایت می‌کند که موضوعات زیر را مدنظر قرار دهند:
طرح‌های پیشنهادی باید:
 * منحصر به محدوده‌ی کشور بوده و از سوی دولت متقاضی، تأیید شده باشد
 * منجر به حصول منافع جهانی ملموسی شود.
 * مشارکت همه‌ی گروه‌های ذی نفع را

آب و هوایی از اولویت‌های اولیه آن بوده اند. مسایلی هم چون تخریب اراضی و آلاینده‌های آلی پایدار نیز در سال ۲۰۰۲ مورد توجه جف قرار گرفتند. مرحله‌ی آزمایشی تسهیلات جهانی محیط زیست ۹۴-۱۹۹۱ معادل یک میلیارد دلار بوده است و به همین ترتیب تا سال ۲۰۱۰ میزان اعتبارات آن به شرح ذیل می‌باشد.
 * ۱۹۹۵-۱۹۹۸ معادل ۲/۲ میلیارد دلار
 * ۲۰۰۱-۱۹۹۹ معادل ۲/۸ میلیارد دلار
 * ۲۰۰۵-۲۰۰۱ معادل ۲/۹ میلیارد دلار
 * ۲۰۱۰-۲۰۰۶ معادل ۳/۱ میلیارد دلار
 بانک جهانی امانت دار صندوق اعتبارات مالی GEF محسوب می‌شود و سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد FAO، سازمان توسعه‌ی صنعتی ملل متحد UNIDO، صندوق بین المللی توسعه

(مختلف)

* برنامه‌ی کمک‌های کوچک (تا سقف ۵۰/۰۰۰ دلار برای هر طرح)

در دومین مجمع (GEF)، در اکتبر سال ۲۰۰۲ در پکن، تخریب سرزمین، بیابان‌زایی، جنگل‌زدایی لزوم حمایت و اجرای کنوانسیون مقابله با بیابان‌زایی ملل متحد (UNCCD) مورد توجه قرار گرفت، تا بتوان با کمک (GEF) و مدیریت پایدار سرزمین، به توسعه‌ی پایدار و اهداف محیط‌زیست جهانی دست یافت.

تخریب سرزمین عبارتند از: شکلی از تخریب پتانسیل طبیعی سرزمین که هم منجر به کاهش قابلیت تولید در اکوسیستم و هم بر روی تنوع زیستی اکوسیستم می‌شود، تعریف می‌گردد که در حال حاضر حدود ۸۰ کشور جهان و حدود ۲ میلیون هکتار یا ۲۳٪ از سطح اراضی جهانی را متأثر می‌سازد.

راهبردهای اصلی جف پیرامون تخریب سرزمین

۱- ماموریت:

- ماموریت جف در خصوص تخریب اراضی (به مفهوم بیابان‌زایی و جنگل‌زدایی) نظر بر تسریع همکاری‌ها با دیگر سازمان‌های فعال در عرصه‌ی مدیریت اراضی، کاربران اراضی، و دیگر ذی‌نفعان در سطوح ملی، منطقه‌ای و جهانی است. این ویژگی باعث فراهم شدن حمایت‌های فنی و مالی هماهنگ در جهت جلوگیری و کنترل بیشتر در روند تخریب اراضی می‌شود به طوری که منافع زیست‌محیطی جهانی در پرتو توسعه‌ی پایدار حفظ و تضمین خواهد گردید.

۲- هدف:

- هدف این موضوع کاری مهم، کاهش عوامل و تاثیرات منفی ناشی از تخریب اراضی، خصوصاً بیابان‌زایی و جنگل‌زدایی، بر ساختار و سلامت اکوسیستم‌ها از طریق اعمال مدیریت پایدار اراضی است.

- موضوع تخریب اراضی، که به واسطه‌ی برنامه‌ی کاری ۱۵ و پیرامون مدیریت پایدار اراضی اجرا شده، در تحقق موثر و کامل

اهداف کنوانسیون مبارزه با بیابان‌زایی (UNCCD) سهیم بوده است. این پدیده، خصوصاً به کاربرد "راهبردهای بلندمدتی که هم زمان در مناطق خسارت دیده، روی بهره‌وری بهتر اراضی و بازسازی، محافظت و مدیریت پایدار منابع آب و خاک متمرکز شده، و منجر به بهبود شرایط زندگی، خصوصاً در سطح جامعه‌ی محلی" گردیده است.

۳- اولویت بندی:

- فعالیت‌های پیش‌بینی شده در جف - ۴ حول سه عامل اصلی تخریب اکوسیستم‌های خاکی متمرکز می‌شود که به کمک "ارزیابی اکوسیستم هزاره" و گزارش‌های بیابان‌زایی، خصوصاً: تغییر کاربری اراضی، بهره‌برداری از منابع طبیعی، و استفاده و انطباق با فن‌آوری، شناسایی شده‌اند.

* کاربری اراضی / تغییر پوشش اراضی

- تسهیلات جهانی محیط‌زیست از ابتکارها و پروژه‌هایی حمایت می‌کند که به موضوعات زیر بپردازند:

الف) کاهش روند بیابان‌زایی (یعنی ارتباط با ساز و کارهای انگیزشی هم چون بازار کربن و یا دیگر بازارهای در حال ظهور).

ب) تقویت کشاورزی پایدار و پر محصول (با استفاده از نهاده‌های ارگانیک و به کمک روش‌های زراعی مولد و کارآمد) به منظور جلوگیری از تبدیل و تغییر جنگل‌ها و اکوسیستم‌های مرتعی به اراضی موات.

ج) تنوع بخشی در کاربری اراضی و یا پوشش سبز آنها (مثلاً توسعه‌ی جنگل - زراعی و بازکاشت جنگل‌ها).

* بهره‌برداری از منابع طبیعی

- تسهیلات جهانی محیط‌زیست از طرح‌هایی حمایت می‌کند که موضوعات زیر را مدنظر قرار دهند:

الف) بهره‌برداری پایدار از منابع آب‌های زیرزمینی برای مصارف آبیاری در کشاورزی.

ب) برداشت پایدار الوار و غیرالوار از جنگل‌ها و عرصه‌های مشابه

ج) مدیریت پایدار مراتع (نظیر اجرای مناسب آیش، توزیع نقاط آبیاری).

* استفاده و انطباق با فن‌آوری

- تسهیلات جهانی محیط‌زیست استفاده از فن‌آوری‌های مناسب را به شرایط ارتباط با مسایل زیر، مورد حمایت قرار می‌دهد:

الف) مدیریت کیفیت خاک.

ب) گزینه‌های جایگزین برای کشاورزی ناپایدار (از جمله: استفاده از فرآیندهای بیولوژیکی جهت کاهش استفاده از کودهای شیمیایی گران قیمت، کنترل آفات و دیگر نهاده‌های زراعی شیمیایی، فن‌آوری آبیاری، تناوب در کشت).

ج) مدیریت آتش و حریق.

یکی دیگر از عوامل اصلی، تغییر آب و هوا از طریق موضوع کاری تغییرات آب و هوا و فعالیت‌های مربوطه دنبال خواهد شد که توسط صندوق کمک به کشورهای کمتر توسعه یافته و صندوق ویژه تغییرات آب و هوا (تحت مدیریت جف) مورد حمایت مالی قرار می‌گیرند.

۴- اهداف راهبردی

هدف راهبردی شماره ۱: تقویت تغییرات سیستم مدار از طریق حذف موانع کلان، سازمانی، فنی، ظرفیتی و مالی در مسیر مدیریت پایدار اراضی و در سطح کشور - این هدف به منظور پاسخ به نیازهای مطرح شده از سوی کشورها، پیش‌بینی شده تا با ایجاد زمینه‌های همکاری، امکان ایجاد تغییرات سیستم مدار به کمک حذف موانع کلیدی در مسیر مدیریت پایدار اراضی در سطح ملی، و مبتنی بر هیافت‌های جامع یا بخش محور، فراهم شود.

* نتایج مورد انتظار

- نتایج مورد انتظار عبارتند از: ظهور تغییرات سیستمی مهم در مدیریت پایدار اراضی و همکاری‌های بیشتر و مطلوب‌تر، سرمایه‌گذاری‌های هماهنگ و مرتبط در جهت پایدار نمودن حمایت‌های بخشی و بین بخشی از مدیریت پایدار اراضی با تاکید بر سه بخش عمده‌ی تولید یعنی: جنگل‌ها، مراتع و کشاورزی.

* شاخص‌ها

الف) میزان همکاری‌های ایجاد شده و مطلوب.

ب) حجم سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های بررسی شده و یا هماهنگ شده در سطح سه بخش عمده تولید که بیانگر اصول مدیریت پایدار اراضی هستند.

ج) میزان چارچوب‌های قانونی و حقوقی بررسی شده یا تدوین شده که به توسعه و تقویت مدیریت پایدار اراضی کمک می‌کنند. د) تعداد سازمان‌ها (دولتی و غیردولتی) با قابلیت‌های پایدار برای اجرای مدیریت پایدار اراضی.

ه) تعداد بخشهای خصوصی فعال و همکار.

و) میزان بودجه‌های صرف شده برای جذب اعتبارات جف (با تاکید بیشتر بر سرمایه‌گذاری‌های محلی).

ز) سطح اراضی متاثر از برنامه‌های سرمایه‌گذاری (به تفکیک کشاورزی، جنگل و مرتع).

ح) تعداد بهره‌برداران مستقیم و تعداد بهره‌برداران غیرمستقیم.

* چشم انداز

اقدامات جف، فرآیند مدیریت پایدار اراضی را در متن برنامه‌ریزی‌های ملی و چارچوب‌های بودجه‌ای تلفیق خواهد نمود. چارچوب اجرایی، ترکیبی است از یک بسته‌ی عملیاتی که سیاست‌ها، اصلاحات قانونی و تشکیلاتی (شامل اصلاحات مالکیت اراضی)، ظرفیت‌سازی و نیازهای سرمایه‌گذاری را مورد ملاحظه قرار می‌دهد. این اقدامات همگی از طریق یک پروژه‌ی بسیار هماهنگ با اعتبارات قابل پیش‌بینی از منابع مختلف، شامل بودجه‌های ملی، همکاری‌های توسعه‌ای دوجانبه، برنامه‌های مساعدت‌های فنی سازمان‌های چندجانبه و نهادهای خصوصی مورد حمایت واقع می‌شوند.

* کشورها

کشورهای موردنظر این هدف راهبردی، باید مالکیت قدرت‌مندی نسبت به تغییرات

پیشنهادی داشته، ظرفیت‌های سازمانی مطلوبی در جهت پایداری دست‌آوردها نشان داده و در سرمایه‌گذاری‌های مشترک از طریق بودجه‌های ملی، مشارکت نمایند.

* انواع فعالیت‌ها

فعالیت‌های موردنظر از مولفه‌های زیر استفاده می‌کنند:

الف) چارچوب‌های همکاری برنامه‌ای (نظیر همکاری‌های برنامه‌ای کشوری) و یا ب) رهیافت‌های همکاری مبتنی بر یک یا چند بخش

- پروژه‌های منفرد و مستقل از سرمایه‌گذاری‌های بزرگ مقیاس برای مدیریت پایدار اراضی (SLM) و مساعدت‌های فنی (نظیر توسعه‌ی قابلیت‌ها، ساز و کارهای حل و فصل مناقشات، اصلاحات قانونی و کلان هم چون اصلاحات در مالکیت اراضی و پروژه‌های نمایشی) حمایت کرده و سه اولویت شناخته شده را مدنظر قرار می‌دهند. هدف راهبردی ۲- نمایش پروژه‌های موفق در زمینه‌ی مدیریت پایدار اراضی به منظور کنترل و جلوگیری از بیابان‌زایی و جنگل‌زدایی

- این هدف از طرح‌های ابتکاری حمایت می‌کند تا میزان تاثیرات ملموس آن را بر وضعیت منابع طبیعی توسعه دهد. در این فرآیند، تدوین و ترویج رهیافت‌ها و فعالیت‌های اجرایی مفید در مدیریت پایدار اراضی، پیش‌بینی شده است.

* نتایج مورد انتظار

- از جمله نتایج موردانتظار این هدف راهبردی می‌توان به افزایش و توسعه‌ی کشاورزی پایدار، مولد و مبتنی بر جامعه‌ی محلی، و بهبود سامانه‌های مدیریت جنگل‌ها و مراتع به منظور نیل به منافع زیست‌محیطی جهانی در قالب توسعه‌ی پایدار، اشاره نمود.

* شاخص‌ها

الف) میزان فعالیت‌ها و اقدامات مفید و ابتکاری مدیریت پایدار اراضی در زمینه‌های

نمایشی و توسعه‌ای.

ب) تعداد سازمان‌های دولتی و غیردولتی با قابلیت‌های پایدار و بهبود یافته برای مدیریت پایدار اراضی

ج) تعداد بخش‌های خصوصی شرکت‌کننده.

د) میزان هزینه‌های جذب شده به دلار (با تاکید بر سرمایه‌گذاری‌های محلی).

ه) مساحت اراضی (زراعی، مرتعی و جنگلی) به طور مستقیم تحت تاثیر فعالیت‌های نمایشی یا توسعه‌ای واقع شده‌اند.

و) تعداد بهره‌برداران مستقیم و تعداد بهره‌برداران غیرمستقیم.

* چشم انداز

- پروژه‌هایی که در این هدف راهبردی سهیم هستند، باید روش‌های مطلوبی را در چارچوب مدیریت پایدار اراضی ارائه کرده و نتایج مطلوبی را از نظر اقتصادی و اکولوژیکی در پروژه‌های پایلوت (تحت حمایت جف یا غیر از آن) حاصل نموده و از ساز و کارهای اجرایی و موثری برای توسعه، از جمله در بازاریابی استفاده کرده باشند.

* کشورها

- کشورهایی که این هدف راهبردی را مدنظر قرار می‌دهند باید در سطح ملی، از مالکیت قدرت‌مندی در مدیریت پایدار منابع طبیعی و ساختار سازمانی و عملیاتی توان‌مندی برای اجرای فعالیت‌های پیشنهادی برخوردار باشند. در پروژه‌های سرمایه‌گذاری بزرگ‌تر، کشورها باید ثابت کنند که از ویژگی‌های اصلی و شرایط مناسب (یعنی سامانه مالکیت اراضی مناسب، سیاست‌های کلان و چارچوب‌های قانونی لازم برای اجرای مدیریت پایدار اراضی، ظرفیت‌های سازمانی) برای اعمال مدیریت پایدار اراضی برخوردار هستند.

* انواع فعالیت‌ها و اقدامات مناسب

- ابزارهای مناسب برای دستیابی به این هدف راهبردی، عبارتند از:

الف) پروژه‌های مساعدت‌های فنی که از

مدیریت منابع طبیعی با محوریت سازمان‌های غیردولتی و یا تشکل‌های روستایی حمایت کنند.

(ب) طرح‌های سرمایه‌گذاری به طوری که سه هدف راهبردی شناخته شده را مورد ملاحظه داشته باشند.

هدف راهبردی شماره ۳- تولید و انتشار دانش و بررسی مسایل جاری و آتی در فرآیند مدیریت پایدار اراضی:

این هدف نیز در نظر دارد تا: - دانش اجرایی جدید ایجاد کند تا به جف در رفع موانع مدیریت پایدار اراضی کمک کرده، نوآوری را تشویق نموده، و عوامل موثر در ارتقاء و توسعه‌ی موفقیت‌آمیز مدیریت پایدار اراضی را شناسایی نماید.

- از مبادله‌ی دانش و بینش و نیز همکاری‌های علمی و فنی در زمینه‌ی مدیریت پایدار اراضی حمایت کند.

- به کمک ارزیابی‌ها، روند و تحولات کاربری اراضی و پوشش گیاهی را در سطح منطقه‌ای و جهانی تحت نظارت داشته باشد.

* نتایج قابل انتظار

- نتایج مورد نظر این هدف راهبردی از نظر اجرایی عبارتند از: ابزارهای فنی و علمی مناسب، اطلاعات و دانش کافی در مورد مدیریت پایدار اراضی و ترویج آنها به منظور بهبود کیفی پروژه‌های جف در کشورهای با پوشش جنگلی ضعیف (LDFA)

- به علاوه، دانش ایجاد شده در اختیار سطوح تصمیم‌سازی نیز قرار می‌گیرد. تدوین یک سامانه‌ی شاخص جهانی برای مدیریت پایدار اراضی می‌تواند کشورها را در اندازه‌گیری میزان تأثیرات ناشی از اجرای مدیریت پایدار اراضی بر وضعیت و صحت محیط‌زیست و زندگی مردم، توانا سازد.

* شاخص‌ها

(الف) آن میزان از دانش خلاق که بخش‌های مشخصی از جف اجرایی در کشورهای با پوشش جنگلی کم را در رابطه با سه هدف راهبردی جبران کرده باشد.

(ب) تعداد ارزیابی‌های منطقه‌ای و جهانی.

(ج) میزان اقدامات و دانش‌های مفید و توان‌مندساز که پیرامون مدیریت پایدار اراضی در تعدادی از کشورهای ترویج شده باشند.

(د) فهرست و تعداد مسائل پی‌گیری شده در راستای مدیریت پایدار اراضی (با تأکید بر پژوهش‌های موضوعی).

(ه) یک سامانه‌ی چارچوب شاخص‌ها: - یک سری شاخص‌های مهم برای پروژه‌های مدیریت پایدار اراضی

- یک سری شاخص‌های مهم برای اندازه‌گیری تأثیرات مدیریت پایدار اراضی در سطوح ملی و جهانی

* چشم‌انداز

- تلاش‌هایی که در قالب این هدف پیش‌بینی شده، ناظر بر دانش اجرایی و جف‌های اطلاعاتی مرتبط با مدیریت پایدار اراضی و استفاده از آن در جهت بهبود اجرای اولویت‌های زمینه‌ی کاری جف و اهداف راهبردی جف-۴ می‌باشد. پروژه‌ها موظف به جمع‌آوری و توزیع اطلاعات مربوط به فعالیت‌های توانمندساز در مدیریت پایدار اراضی برای سازمان‌های دولتی، غیردولتی و جوامع محلی، نهادهای علمی و بخش خصوصی هستند. این پروژه‌ها خود به تقویت همکاری‌های علمی و فنی پیرامون مدیریت پایدار اراضی، و تبادل اطلاعات از طریق شبکه‌های دانش مابین حوزه‌های جنوب- جنوب و جنوب- شمال می‌پردازند.

* کشورها

- اکثر پروژه‌هایی که این هدف راهبردی را تعقیب می‌کنند، از ماهیتی منطقه‌ای و یا بین‌المللی برخوردار بوده و خلأهای اطلاعاتی و اجرایی را در مدیریت پایدار اراضی مدنظر قرار می‌دهند. پروژه‌های پژوهشی سازمان‌یافته و هدف‌مند که به اجرای برخی فعالیت‌های پژوهشی در کشورهای منتخب مشغولند، باید توجیه کافی برای انتخاب کشور مورد نظر و طرح پژوهشی خود داشته باشند.

* انواع فعالیت‌ها

- پروژه‌هایی که این هدف راهبردی را دنبال می‌کنند:

- به عنوان پروژه‌های پژوهشی هدف‌مند شناخته می‌شوند که درصدد جبران خلأ دانش در کشورهای با پوشش کم جنگلی هستند.

- پروژه‌های مساعدت فنی به شمار رفته و به مبادله‌ی دانش مربوط به مدیریت پایدار اراضی می‌پردازند.

- ارزیابی‌های جهانی و منطقه‌ای خوانده می‌شوند و میزان تأثیرات بر وضعیت و قابلیت منابع طبیعی را می‌سنجند.

هدف راهبردی شماره ۴: هماهنگی و هم‌سویی میان پروژه‌های مختلف جف و اجرای رهیافت‌های اکوسیستمی جامع در مدیریت پایدار اراضی:

- این هدف ناظر بر تقویت دست‌آوردهای زیست‌محیطی در فعالیت‌های مختلف جف اعم از تنوع زیستی، تغییرات آب و هوا، آب‌های بین‌المللی، آلاینده‌های آلی ماندگار و تخریب اراضی از طریق رهیافت‌های جامع در مدیریت پایدار اراضی

* نتایج مورد انتظار

- این نتایج مبتنی بر توان‌مند شدن کشور های هدف در به حداکثر رساندن منافع و دست‌آوردهای محلی و جهانی محیط‌زیست و ایجاد هماهنگی و اتفاق نظر میان اهداف جف در زمینه‌های کاری مختلف می‌باشد.

* شاخص‌ها

(الف) - تعداد طرح‌های اجرایی به همراه تعدادی از سایر زمینه‌های کاری.

(ب) - فعالیت‌های مختلف با قابلیت‌های بالا با هدف تحقق منافع متعدد زیست‌محیطی جهانی و تحت مدیریت رهیافت جامع در مدیریت پایدار اراضی.

(ج) - مساحت اراضی که مستقیماً توسط پروژه در بخش‌های مختلف جنگل، مرتع و یا مناطق حفاظت شده یا سایر کاربری‌ها پوشش داده شده‌اند.

(د) - تعداد بهره‌برداران مستقیم و غیرمستقیم شاغل و شرکت‌کننده در طرح.

* چشم انداز

- پروژه‌هایی که در این هدف راهبردی سهیم هستند باید منطقه‌ی مناسبی را برای اجرای فعالیت‌ها مدنظر قرار دهند که امکان ایجاد منافع متعدد زیست محیطی جهانی را داشته باشد. فعالیت‌ها نیز باید بیانگر نحوه‌ی تمرکز اقدامات پیش‌بینی شده در راستای نیل به دست‌آوردهای زیست محیطی جهانی بوده و موجب تقویت این منافع در سایر زمینه‌های کاری جف شود.

- پروژه‌های شاخص باید با اجرای فعالیت‌های بومی که از سوی برنامه‌های عمل راهبردی پیش‌بینی و معرفی شده‌اند در جهت حفاظت از آب‌های بین‌المللی، مدیریت جامع حوزه‌ی آبخیز، مدیریت پایدار سفره‌های زیرزمینی در عرصه‌های کشاورزی آبی، جریان‌سازی فرآیند سازگاری تغییرات آب و هوا در مدیریت پایدار اراضی و حذف آلاینده‌های آلی ماندگار در بخش کشاورزی و دام‌تلاش کنند.

* کشورها

کشورهایی که متقاضی جذب اعتبارات در این زمینه هستند باید یک منطقه عملیاتی را با ظرفیت ایجاد منافع زیست محیطی متنوع و جهانی تعیین و معرفی نمایند. به علاوه این کشورها ملزم به ارائه‌ی توان‌سازمانی قابل قبول و یا اراده‌ی لازم برای ایجاد بستر مدیریتی و اجرایی توان‌مند در سطح ملی یا استانی و در میان دستگاه‌های اجرایی خود هستند تا امکان حفظ و توسعه‌ی سامانه‌ی مدیریتی مورد نظر فراهم شود.

* انواع فعالیت‌ها

این راهبرد ناظر بر ایجاد هماهنگی و همکاری با سایر طرح‌های محوری جف می‌باشد هزینه‌های افزایشی این پروژه‌ها میان زمینه‌های کاری ذی‌ربط که در صدد کسب و ایجاد منافع زیست محیطی جهانی هستند، تسهیم خواهد شد. نرخ این تخصیص بر اساس سهم هر یک از فعالیت‌های محوری جف در این هدف راهبردی، متناسب با دامنه‌ی نتایج مفید در

عرصه‌های زیست محیطی جهانی تعیین خواهد شد.

- پروژه‌ها و برنامه‌هایی که در راستای این هدف استراتژیک فعال هستند، می‌توانند با جذب اعتبارات، سرمایه‌گذاری لازم و مساعدت‌های فنی با حمایت از منابع طبیعی یک‌پارچه یا مدیریت اکوسیستم‌ها، ایجاد منافع متنوع زیست محیطی جهانی را تسریع و تسهیل کنند.

۵) همکاری جمهوری اسلامی ایران و جف

جمهوری اسلامی ایران از ابتدای شکل‌گیری جف در سال ۱۹۹۴ با کسب یک کرسی مستقل از ۳۲ کرسی موجود به عضویت شورای جف درآمد. از زمان تصویب تائید در چارچوب جف بزرگ در حال حاضر ۱۰ پروژه‌ی کشوری به ارزش ۱۰ میلیون دلار و ۷ پروژه در مقیاس‌های جهانی و منطقه‌ای به ارزش تقریبی ۴۶ میلیون دلار را در دست اجرا داشته است. دفتر UNDP در تهران، برنامه‌ی محیط زیست ملل متحد (UNEP) و سازمان خواربار جهانی (FAO) در زمینه‌ی اجرای این پروژه‌ها با جمهوری اسلامی ایران همکاری دارند. پروژه‌های کشوری یاد شده شامل ۳ پروژه در زمینه‌ی تغییر آب و هوا، ۵ پروژه در زمینه‌ی تنوع زیستی، یک پروژه توان‌مندی‌سازی در زمینه‌ی POPS و یک پروژه در زمینه‌ی خودارزیابی ظرفیت‌های ملی می‌باشد. جمهوری اسلامی ایران هم‌چنین با هدف تقویت و ارتقای مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد و جوامع محلی در برنامه‌ها و فعالیت‌های مربوط به حفاظت از محیط زیست در اردیبهشت سال ۱۳۷۹ به عضویت برنامه‌ی کمک‌های کوچک جف درآمد. این برنامه به منظور ارائه کمک‌های مالی بلاعوض تا سقف ۵۰۰۰۰ دلار برای پروژه‌های معرفی شده از سوی جوامع محلی و سازمان‌های مردم‌نهاد ایجاد گردید. در این چارچوب تاکنون بالغ بر ۲ میلیون دلار جذب گردیده است.

وزارت امور خارجه به عنوان مرجع جف در ایران می‌باشد که نقش آن در تهیه و اجرای پروژه‌ها به شرح ذیل می‌باشد.

* کلیه دستگاه‌های داخلی پس از انجام بررسی‌های فنی طرح پیشنهادی و انطباق آن با اولویت‌های ملی کشور می‌بایست طرح اولیه (Project concept) خود را برای وزارت امور خارجه ارسال دارند تا طرح یاد شده از طریق این وزارت در اختیار یکی از کارگزاری‌های اجرایی جف (در ایران UNDP یا یونیدو) قرار گیرد.

* کارگزاری‌های اجرایی در خصوص آن دسته از طرح‌هایی که مستقیماً برای آنها ارسال شده باشد ترتیب اثر نخواهند داد.

* متعاقب انجام بررسی‌های جامع در زمینه‌های فنی و حقوقی که با همکاری UNDP انجام می‌پذیرد، سند پروژه با امضای مرجع ملی و عملیاتی جف در کشور (مدیرکل امور اقتصادی و تخصصی بین‌المللی وزارت امور خارجه) برای دبیرخانه‌ی جف ارسال می‌گردد.

* پی‌گیری مشکلات و موانع پیش‌رو و تلاش برای رفع آنها و یافتن راه حل مناسب برای هرگونه اختلاف احتمالی میان کارگزاری‌های اجرایی و دستگاه‌های داخلی.

منابع

۱. اسناد دومین کارگاه ملی تسهیلات جهانی محیط زیست در جمهوری اسلامی ایران، ۱۰ - ۱۱ اردیبهشت ۱۳۸۶، وزارت امور خارجه، تهران

2. Gustafson, Robert C., 2005. Land Degradation and the GEF. A Guide to Developing Proposals and Accessing Project Funding from the Global Environment.

3. United Nations Convention to Combat Desertification and Drought. Implementation process on Latin America and the Caribbean region (1994-2006). second edition.